

Результати зустрічі Р. Т. Ердогана та В. Путіна

М. Замікула, центр зовнішньополітичних досліджень НІСД

Проаналізовано результати зустрічі президентів РФ і Турецької Республіки, яка відбулася в м. Сочі 5 серпня 2022 р. Охарактеризовано інтереси сторін та потенційні наслідки переговорів в економічній і стратегічній площинах.

Висновки

1. Конфігурація регіонального балансу сил і національні інтереси спонукають президентів Туреччини та РФ до інтенсивного діалогу, який не можна вважати свідченням того, що між очільниками цих країн існує глибоке порозуміння. На зустрічі в м. Сочі (РФ) обидва лідери переслідували власні політичні цілі. Зокрема, В. Путін був зацікавлений у спростуванні тези про міжнародну ізоляцію Росії. Натомість Р. Т. Ердоган потребує зовнішньополітичних успіхів напередодні виборів 2023 р.

2. Основні результати зустрічі стосуються посилення економічної взаємодії РФ та Туреччини, що вчергове підтверджує неготовність Туреччини приєднатися до санкційного тиску на РФ та загострювати конфронтацію з нею. Така позиція обґрунтовується економічними потребами Туреччини та бажанням виступати посередником в українсько-російському переговорному процесі.

3. Туреччина продовжує наполягати на необхідності дипломатичного врегулювання російсько-української війни, розглядаючи т. зв. «зернову угоду» як основу для подальших переговорів. Прагнення залучити РФ до переговорного процесу та необхідність підтримувати діалог з нею у рамках «човникової дипломатії» є публічним обґрунтуванням відносно м'якої реакції турецької влади на російську воєнну агресію проти України.

4. Незважаючи на публічні заяви щодо дружнього порозуміння між РФ та Туреччиною, відносини між державами перебувають у стані конкуренції за вплив у регіоні. За таких умов інтенсифікація турецько-російського партнерства у сфері оборонної промисловості є малоімовірною.

5. Певне занепокоєння викликає домінування в риторичі турецької влади наративів, які частково відповідають російській ідеї ревізії глобального балансу сил, посилення євразійських проєктів та критики Заходу. Останнє, з точки зору Туреччини, є промовистим, ураховуючи наявні розбіжності із США та ЄС щодо окремих аспектів глобальної та регіональної безпекової ситуації. У цьому контексті

Туреччина розглядає контакти з РФ як інструмент захисту власних національних інтересів.

Зустріч президента Російської Федерації Володимира Путіна з президентом Турецької Республіки Реджепом Таїпом Ердоганом відбулася 5 серпня 2022 р. в м. Сочі (РФ).

Інтереси російської сторони в рамках зустрічі:

- вплинути на позицію Туреччини як посередника в рамках українсько-російського переговорного процесу з метою корегування турецьких підходів на користь підтримки російських вимог;
- забезпечити можливість використання Туреччини для обходу санкцій, уведених проти РФ (імпорт та експорт товарів, функціонування російських платіжних систем, розрахунків за енергоресурси в рублях), та реалізації протиправної зовнішньоторговельної діяльності Росії (зокрема, торгівлі викраденим на тимчасово окупованих територіях України зерном);
- продемонструвати відсутність міжнародної ізоляції РФ за рахунок активного діалогу та розширення географії особистих зустрічей за межами вузького кола російських сателітів;
- сприяти поглибленню суперечностей у відносинах між Туреччиною та її євроатлантичними партнерами.

Інтереси Турецької Республіки в рамках зустрічі:

- домогтися поступок з боку РФ щодо ключових суперечностей в інтересах обох держав (пріоритетне питання – вплив на позицію Росії щодо можливої турецької операції проти курдських угруповань на території Сирії);
- забезпечити реалізацію інтересів Туреччини в умовах глибокої економічної кризи в державі за рахунок покращення торговельних та інвестиційних відносин із РФ;
- заохотити режим В. Путіна до інтенсифікації переговорного процесу під патронатом Туреччини;
- продемонструвати роль Реджепа Таїпа Ердогана на міжнародній арені як впливового лідера, що є частиною його електоральної кампанії напередодні виборів 2023 р.

Основні публічно оприлюднені результати зустрічі стосувалися **розвитку економічної співпраці** між РФ та Туреччиною.

По-перше, було досягнуто домовленості про *використання Туреччиною рублів для часткового розрахунку за російський газ*. Це відповідає вимогам РФ, висунутим до покупців в умовах запровадження проти неї санкцій. Зацікавленість у постачанні енергоносіїв з Росії обмежує турецькій владі простір для маневру в цьому питанні. Згода на використання рублів відповідає публічній риторичі Ердогана, який виступає критиком одноосібної гегемонії Заходу у світовій політиці.

По-друге, було обговорено *процес побудови атомної електростанції «Аккую»*

на території Туреччини. Реалізація першого етапу проєкту не пізніше 2023 р., тобто до 100-річчя Турецької Республіки, має велике іміджеве значення для Ердогана. Навколо цього проєкту наразі розгортається скандал¹, оскільки корпорація «Росатом» відмовилася від послуг турецького підрядника, який був залучений до будівельних робіт, та передала контракт власній проксі-компанії. Ці дії РФ є частиною кампанії з тиску на Туреччину.

По-третє, за результатами зустрічі було проголошено намір *довести товарообіг між РФ та Туреччиною до 100 млрд дол. США*. Фактично йдеться про повторення вже давно оголошеного плану зі збільшення обсягів російсько-турецької торгівлі. Утім, сьогодні відсутні передумови для реалізації на практиці цієї амбітної мети. Але варто враховувати негативний торговий баланс для Туреччини, спричинений значною часткою постачань російського газу в обсязі взаємної торгівлі.

По-четверте, у публікаціях про зустріч згадується тема *впровадження російської платіжної системи «Мир» у Туреччині*. По суті йдеться про констатацію вже відомої інформації про використання цієї платіжної системи щонайменше п'ятьма турецькими банками². Ураховуючи зацікавленість Туреччини в російських туристах, можна очікувати розширення цього списку в майбутньому.

У спільній заяві³, узгодженій за результатами зустрічі, Ердоган та Путін згадали *безпекові регіональні питання*. Президенти Туреччини та РФ визнали конструктивну роль їхніх держав в укладанні т. зв. «зернової угоди». Таке формулювання вигідне Росії, адже створює для неї образ конструктивного учасника переговорного процесу. Ердоган прийняв цю тезу, оскільки розраховує заохотити Путіна підтримати ініціативу щодо українсько-російських мирних переговорів на території Туреччини. Турецька влада продовжує розглядати досягнуті домовленості щодо експорту зерна як основу для інтенсифікації мирного переговорного процесу.

Щодо **ситуації в Сирії** сторони підтвердили необхідність просування політичного процесу, збереження політичної єдності й територіальної цілісності цієї держави. Також було наголошено на рішучості до спільних дій та координації зусиль щодо боротьби з терористичними організаціями. На думку експертів⁴, це може свідчити про згоду РФ на обмежену військову операцію Туреччини в Сирії. Але цілком імовірно, що подібні дипломатичні заяви загального характеру лише покликані підтвердити узгодженість позицій навіть в умовах відсутності реального

¹ Turkey seeks to resolve Akkuyu constructors dispute. *World Nuclear News*. 2022. 03 Aug. URL: <https://world-nuclear-news.org/Articles/Turkey-seeks-to-resolve-Akkuyu-constructors-disput>

² Карты «Мир» в Турции летом 2022 года: памятка туристу / Ассоциация туроператоров РФ. 2022. 27 июня. URL: <https://www.atorus.ru/node/48470>

³ Совместное заявление [по результатам встречи Р. Т. Эрдогана и В. Путина]. 2022. 05 авг. URL: <http://kremlin.ru/supplement/5830>

⁴ Сочі Ердогана. Дискусія І. Семиволоса та Є. Габер / Центр близькосхідних досліджень. 2022. 07 серп. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=g-mnhIMAayM&t=299s>

взаєморозуміння.

Окрім цього, була підтверджена прихильність сторін до суверенітету, територіальної цілісності та національної єдності *Лівії*. Наголошувалося на необхідності проведення вільних виборів на території цієї держави.

У документі не згадується південнокавказька проблематика, хоча ескалація ситуації в Карабасі напередодні зустрічі мала актуалізувати цю тему для Путіна та Ердогана. Імовірно, сторони не готові до оприлюднення спільної позиції з цього питання.

Проблематика військово-технічного партнерства між Туреччиною та РФ також могла розглядатися на зустрічі Путіна та Ердогана. Ураховуючи чутливість питання, яке вже спричинило глибоку кризу в турецько-американських відносинах, публічне оголошення якихось домовленостей, навіть за умови їх досягнення, є малоімовірним. Утім, наразі відсутні передумови для поглиблення відносин за цим напрямом.

Російська Федерація може мати інтерес до проєктів турецьких БПЛА. Проте Туреччині не вигідно передавати Росії відповідні технології. Це не лише остаточно підірве імідж держави на Заході, але й ослабить її позиції в рамках геополітичної конкуренції з РФ на Близькому Сході та Південному Кавказі.

Наразі керівництво компанії Baykar чітко наголосило на неможливості співпраці з РФ⁵. На перший погляд це, а також продемонстрована підтримка України, є виявом позиції приватної компанії. Та варто брати до уваги її тісні зв'язки з Ердоганом особисто⁶.

Після зустрічі в Сочі Ердоган заявив журналістам про намір взяти участь у зустрічі лідерів Шанхайської організації співпраці (ШОС)⁷, яка відбудеться у вересні в Узбекистані. Відповідно, найближчим часом відкривається можливість для ще однієї очної зустрічі лідерів Туреччини та РФ, котра може стати частиною турецької «човникової дипломатії» стосовно російсько-української війни. Продемонстрований Ердоганом інтерес до євразійських інтеграційних проєктів покликаний іще раз підкреслити багатовекторність та незалежність турецької зовнішньої політики. Але це може негативно вплинути на імідж Туреччини на Заході, актуалізуючи у Європі та США сумніви щодо загальної геополітичної орієнтації цієї держави та її статусу довіреного євроатлантичного партнера.

Те, що за результатами зустрічі Путіна та Ердоган не відбулася спільна

⁵ Turkey's Baykar drone company 'will never' supply Russia: CEO. *Al Jazeera*. 2022. 19 July. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2022/7/19/turkish-firm-wont-supply-uavs-widely-used-by-ukraine-to-russia>

⁶ Компанію очолюють два брати Байрактар – Халук (генеральний директор) та Сельчук (технічний директор). Останній одружений на доньці Ердогана Сюмее.

⁷ Міжнародна організація, створена в 2001 р. Нині до її складу входять Індія, Казахстан, Киргизія, КНР, Пакистан, РФ, Таджикистан, Узбекистан. Використовується російською пропагандою для демонстрації євразійських інтеграційних проєктів, утворених на противагу трансатлантичній кооперації.

пресконференція, може свідчити як про нестачу порозуміння з ключових проблемних моментів двосторонніх відносин, так і про небажання виносити в публічний простір окремі домовленості, досягнуті в рамках неpubлічного спілкування. Специфічним аспектом сочинської зустрічі стало залучення до складу російської делегації Рамзана Кадірова, який традиційно бере на себе роль «захисника прав»/«голосу» мусульманського населення Російської Федерації. Кремль може експлуатувати такий імідж керівника Чечні для презентації Росії як певної частини мусульманського світу.